

Nagyszalontai betyáros betlehemes

Személyek:

- I. angyal
- II. angyal
- Heródes
- Betyár
- Öreg juhász
- I. pásztor
- II. pásztor

(A betlehemet két angyal viszi. Ruházatuk fehér, rövid, bő gatya, lobogós ujjú ing, színes papírláncokkal felcífrázott, alacsony, piros papírcsákó. A betlehem előtt jár Heródes. Az angyalokhoz hasonlóan öltözik, csak csákója magasabb s bal vállán át jobb oldalára nemzetiszínű, szalag húzódik. A jobb kezében kard. A nagybajuszú Betyár a lobogós ing felett piros magyar mellényt visel, a fején árvalányhajás, tollbokrétás pörge kalap, kezében fokos, vagy karikás és persely. A nagy-kócosbajuszú s mellig érő szakállú Öreg juhászon rossz, lyukas bunda, fején rossz, belsejével kifordított báránybőrkuccsma, mely mellé varjú- vagy kormos seprőtollak vannak dugva; kezében pléhdarabokkal teleaggatott zörgős husáng. A pásztorok néma szereplők; öltözetük, mint a Betyáré, csak a pruszlikjok fekete. Az Öreg juhász kivételével mindenik szereplőn sarkantyús csizma van. – A betlehem kockaalakú fapálcikákból készült; oldalai színes, rendszeren piros papírral vannak bevonva; az egyik oldal közepén ajtószerű nyílás, mellette kétfelől s átellenben, hátul tornyocskák. Belsejében, mohával bélelt jászolban fekszik a kis Jézust jelképező fabáb. A jászol előtt Máriát, Józsefet s a napkeleti bölcseket ábrázoló papírképek állanak több színes gyertya között.)

HERÓDES (kivont karddal belép) Jó estét kívánok! meg ne ijedjenek, – Itt egy kompánia, semmit se féljenek. – Lépek én e házba azon kérelemmel: – Szabad-e bejönni ide betlehemmel? (Kiszól az ajtón.) Angyal pajtás gyertek be!

ANGYALOK (bejönnek, leteszik a betlehemet s mellette megállván, Heródes-sel együtt éneklük „Mennyből az angyal” stb. 1–5. versét, majd folytatólag):

Mostan kinyílt egy szép rózsavirág, – Akit régen várt az egész világ:
– Betlehemben kibimbózott zöld ág, – Királynemből méltóság, – Király-
nemből méltóság.

De nem talált szállást a városban, – Maradása lészen a pusztában,
– Ökör, számár állanak a jászlon, – Csudálkozván Jézuson, – Csudálkozván
Jézuson.

Bölcsöd volnék, gyöngén ringatnálak, – A hidegnek csípni nem hagynálak,
– Betakarván úgy ápolgatnálak, – Szolgálnék, mint uramnak, – Szolgálnék,
mint uramnak.

HERÓDES *(elébb lépve, kardjával hadonászva)* Én vagyok az a híres Heródes király, aki a Babel-tornyán két angyalt és egy pásztort megmentettem a farkasok kezeiből. *(Kiszól az ajtón):* Betyár pajtás, gyere be!

BETYÁR *(belép)* Hoppistók! már én is itt vagyok, – A hidegtől szinte majd megfagyok; – Derék természetemet jól megfigyeljétek, – Amit a szám beszél, azt is megértsetek. *(A mellette álló Heródest jól mellbelöki.)* Állj félrebb barátom, mert most én beszélek, – Ilyen legénytől, mint te, nem igen félek. – Betyár vagyok, annak tartom magamat, – Csaplárosné kökényszemű barna lánya viseli a gondomat. – Ha viseli, jólteszi, – Éjfél tájban hasznomat is veheti. – A múlt éjjel egy nagy úrhoz bementem, – Perselyemet asztalára letettem, *(Az asztalra leteszi perselyét.)* Mondtam neki: tegyen bele pénzt, amennyit akar, – Mert ha nem, hát azonnal meghal. – Az úr ijedtében megtöltte perselyemet arannyal-ezüsttel, – Ugy bocsájta utamra. – Amint befordulok egy utcába, – Egy csapat csendőrségre találtam; – Nem tudom, mi volt az első: tiszt-e vagy kapitány, – Csakhogy úgy főbekaptam perselyemmel, – Hogy rögtön szörnyet halt; – Perselyem után nem kaphattam, – Kis pej lovamra föl pattantam, – Kis pej lovamnak a jégen kitört a lába, – így maradtam én itt, egy ingbe-gatyába. – Uraim, uraim, szánjanak meg egy pár hatossal, – Tizessel, húszassal, – Vagy amennyivel akarnak, mert ha nem, – Erőszakkal elveszem. *(Csörgeti a perselyt):* Ha! nem tudom, mi volt, arany-e vagy ezüst, – De nagyot pendüle, – Ezen az én szívem nagyon megörüle, – Tán a vén szolgáló a moslékba düle?

HERÓDES *(kiszól az ajtón)* Gyere, öreg testvér, húzzuk ki belőle.

JUHÁSZ *(kívülről)* Ne bánts, fiam, hadd lubickoljék benne, majd kihúzzuk jövő esztendőre.

HERÓDES Mégis, öreg testvér, gyere be!

JUHÁSZ Nem megyek, mert a félméteres füstöltkolbászt a nyakamba akasztjátok!

HERÓDES Dehogy is akasztják, még ha valaki akarná, se engednénk; gyere csak be, öreg, mert már meghal benne!

JUHÁSZ Nem megyek, mert a forró kalácsot a hónom alá dugjátok!

HERÓDES Dehogy is dugják, még ha valaki akarná, se engednénk, gyere csak, öreg, gyere be!

JUHÁSZ Nem megyek, mert a kásás fazekat a fejembe borítjátok!

HERÓDES Dehogy is borítják, még ha valaki akarná, se engednénk; van itt, aki megegye; gyere hát bátran!

JUHÁSZ Nem megyek!... De már mégis bemegyek, mert majd megvesz az Isten hidege. *(Belép, a botját a földhöz veregetve csörömpöl.)* Hoppisten, töröncsös, füstöltkolbászos, paszujos, paszomántos jó estét! Már én is itt vagyok, – Farkasszőrű bőrbundámon a jikek-jukak igen nagyok. – Egész éjjel húzták-vonták, de mégse tudták elhúzni tőlem a farkasok. – Már én ilyen derék juhász ember vagyok, – Tíz-húsz-harminc farkastól nem is igen tartok, – De ha egyet is meglátok, mindjárt elszaladok. – Nem tudjátok, hol jártam én az éjjel!

HERÓDES Hol, öreg, hol?

JUHÁSZ Még az óperenciás tengeren is túl; még azon is túl, ahol egy kis fekete disznó túr; ott, ahol a sörnek, bornak, pálinkának rőfit két krajcárért mérik.

HERÓDES Ittál, öreg, ittál?

JUHÁSZ *(botjával a földet verve)* Itt állok, nemzetes Heródes uram, itt, itt.

HERÓDES Nem úgy, öreg, nem úgy?

JUHÁSZ Vasút?! Azt hittem, hogy az öreg Kossuth, pedig az már régen megholt!¹

HERÓDES Öreg, jártál Debrecenbe keresztet vetni?

JUHÁSZ Jártam Debrecenbe szép lányokat ölelgetni.

HERÓDES Bolond vagy öreg. *(Kis hallgatás után.)* Hallod, öreg, Kisújszálláson nagy a veszedelem!

JUHÁSZ Micsoda?

HERÓDES Jártak ott a farkasok...

JUHÁSZ Nem is az angyalok!

HERÓDES Vittek el bárányt...

JUHÁSZ Nem is hoztak!

HERÓDES Folyt a vére...

JUHÁSZ Nem is a teje!... Na de hány óra, angyalok?

ANGYALOK Félzöldre.

JUHÁSZ Nem lehet, mert a Bodri kutyám most ugatta a tizenegyet.

ANGYALOK Nahát féltizenkettőre.

JUHÁSZ Le is kell hát feküdni a földre. *(Lefekszik.)*²

HERÓDES Hallod, öreg, gomolya!

JUHÁSZ Nem bánám, ha kettő-három a subám alá gurulna!³

HERÓDES Hallod, bagaria, bőrcsizma!

JUHÁSZ Húzza fel a gazdája, én is felhúznám, ha az enyém volna.⁴

HERÓDES Hallod-e, Flóra!

JUHÁSZ Ugorjék ki a szemetek golyója a templom gombjára!

HERÓDES Kelj fel, öreg, ne legyél olyan lusta, mint egy hétszázhetvenhétéves ökör, hanem mint egy szilaj csikó.

JUHÁSZ Adjátok hát ide azt a hétszázhetvenhétágú vasvillát, hadd piszkáljam ki a szememből ezt a félökölnyi csipát. *(Botját csörgetve feltápászkodik.)*

MIND *(énekel)* Micsoda, mi az, – Aludni nem hagy – Ilyenkor, – Éjjélkor? – Szállásunkat rontja, – Nyugvásunkat bontja – Ilyenkor, – Éjjelkor.

Keljünk fel tehát, – Lássuk e csodát, – Melytől tisztelni és imádni kell – Az Isten fiát.

Titeli bojtárok! – Vedd rád juhász a bundád, a bundád, – Fogjunk göndör báránykát, – Fogjunk göndör báránykát.

Vigyünk haza anyjának, anyjának, – Főzze meg a fiának, – Főzze meg a fiának.

Vigyünk neki lisztecskét, lisztecskét, – Főzzön neki pipicskét, – Főzzön neki pipicskét!

¹ Talán így értendő: HERÓDES Nem úgy öreg! Ha már annyi földet bejártál, tudod-e mi a vasút? Öreg: (mintha nem érte né): Az öreg Kossuth, az már régen megholt!

² Angyalok éneklük: Glória! Glória! Glória!

³ Angyalok éneklük: Glória! Glória! Glória!

⁴ Angyalok éneklük: Glória! Glória! Glória!

(A juhász táncol, a többi folytatja az éneket): Ha valaki vígan él, vígan él, – A juhász éppen úgy él, – A juhász éppen úgy él!

Sétál, dudál, furulyái, furulyái, – Billeg-ballag, meg-megáll, – Billeg-ballag, meg-megáll.

Ugy megáll, mint egy báb, – Juhaira úgy vigyáz.

Nosza, rajta, jó gazda, jó gazda, – Ha elküldesz utunkra, – Istennek aldása – Szálljon a házadra, – Istennek áldása – Szálljon a házadra.

Várjál, pajtás, majd adnak, majd adnak, – Tallérokka megraknak, – Kalácscsal, jó borral – Megajándékoznak, – Kalácscsal, jó borral – Megajándékoznak.

Egy-két kulacs ürmössel, ürmössel – Beszélgessünk jó szívvel, – Szívünk is úgy újul – Ezer víg örömmel. – Szívünk is úgy újul – Ezer víg örömmel.
PÁSZTOROK (szavalva) Nosza, pajtás, fogd az ajtót, – Kezedbe a kilincstartót, – Már itt tovább nem maradunk, – Hanem tovább masírozunk.

JUHÁSZ (rossz csizmát mutat, szaval) Lyukas a csizmám, nem győzöm szalmával, – Kiáll minden ujjam belőle párjával, – Adjanak egy garast, avagy egy petákot, – Hadd tétessek reá egy nagy fene tákot. – Oszt te szolgáló is ne tartsd itt a szádat, – Szaladj a kamrába, hozz egy disznólabát!

BETYÁR (erszényt húz elő és szaval) Lyukas az erszényem, kilelte a hideg, – Kirázta, hogy szegény halálosan beteg; – Orvoshoz is vittem, hogy segítsen rajta, – De ő rázza fejét, – Szánják meg hát szegény betyárnak erszényét!

(Összeszedelődzenek és menni készülnek.)

MIND Isten áldja meg, gazduram, a kendtek házát!

JUHÁSZ (keresi az ajtó kilincset s úgy tesz, mintha nem találná): Na, fiam; már én az Óperenciás tengeren is túl jártam, de még ilyen helyet nem találtam, ahol az ajtónak kilincse se legyen, csak sarka; most, ha a kilincset meg nem találjuk, még itt kárhozunk el! (Végre megtalálja.) Hála neked, jó atya, nem kárhozunk el!

(Nagy csörömpölés közt elmennek.)

Bihar vm. 1912. Szendrey–Kodály: Nagyszalontai Gyűjtés. (1912–15.) 1924. 3. – A betlehemes játék a régi nagyszalontai adalékokból való, „amelyeket Arany János okvetlenül ismerhetett”, kinek „csodálatos ritmusérzéke a népköltésben gyökerezett”.